

REVISTA ROMÂNĂ DE DREPT PRIVAT

Totul sub semnul discuției

3/2025

UNIVERSUL JURIDIC

Indexări internaționale: www.heinonline.org www.ceeol.com www.ebscohost.com
www.indexcopernicus.com www.erihplus.com

CUPRINS

I. SUCESIUNI – DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI COMPARAT AL SUCESIUNILOR

Dan Andrei Popescu – „ <i>Prima verba</i> ”	17
Tudor Avrigeanu, Ștefan Paraschiv – ... <i>Quantam sibi potentiam Scaevola adsumeret. Causa Curiana</i> și unele interferențe europene ale romanisticii românești.....	27
Mircea-Dan Bob-Bocșan – Două probleme controversate în materia incapacității de dispunere prin liberalități	42
Ana-Luisa Chelaru – Succesiunile digitale. Elemente de drept internațional privat și european	51
Carmen Dima – Rezerva succesorală și ordinea publică de drept privat și de drept internațional privat român.....	86
Raul-Iacob Fătu – Competența jurisdicțională de drept internațional privat în materia succesiunilor – <i>forum necessitatis</i> –	95
Marius Floare – Clauza de preciput din Codul civil român și interferența acesteia cu succesiunile cu elemente de extraneitate	119
Ana-Maria Hopârtean – Analiza fiduciei în sistemul de drept românesc	130
Dragoș Isache – Alegerea separației de bunuri – capcana libertății. Soluții notariale	170
Călina Jugastru – Reședința obișnuită în contextul Regulamentului (UE) nr. 650/2012.....	201
Cristina Nicolescu – Dansuri (cvasi)matrimoniale și succesoriale în context transfrontalier – <i>crux iuris?</i>	246
Ioana Olaru – Certificatul european de moștenitor în lumina jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene sau Gâlceava înțeleptului cu lumea.....	266
Elena-Alina Oprea – Prescripția dreptului de a obține executarea silită în România a unei hotărâri judecătorești provenind dintr-un alt stat membru al Uniunii Europene – scurte considerații	297
Iulia-Maria Stanca – <i>Trust</i> -ul ca mecanism de planificare succesorală între soți. Probleme privind recunoașterea <i>trust</i> -ului conținând bunuri imobile situate pe teritoriul României	316
Liviu Gheorghe Zidaru – Competența instanței sesizate cu acțiunea în contrafacerea unor brevete, în ipoteza în care pârâtul invocă, în apărare, nulitatea unor brevete înregistrate în state diferite de cel al instanței sesizate – comentariu la hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene în cauza C-339/22, <i>BSH Hausgeräte GmbH c. Elektrolux AB</i>	338
Reinhard Zimmermann – Rezerva succesorală și dreptul succesoral imperativ – perspectivă istorică și comparativă (<i>trad. prof. univ. dr. Dan Andrei Popescu</i>).....	368

II. VARIA

Teodora Ciobanu – Note critice asupra „noii” cazuistici propuse de Stephen Toulmin și Albert Jonsen	441
--	-----

Irina Crivăț – Regimul juridic al unei garanții constituite asupra unui secret comercial	477
Sebastian Spinei – Condițiile de validitate ale actului de procedură – o sistematizare. I. Condiții de formă și de fond ale actelor părților și ale actelor jurisdicționale	505
III. TEMATICA NUMERELOR VIITOARE	513

REVISTA ROMÂNĂ DE DREPT PRIVAT

Director: Valeriu STOICA

Director adjunct: Ionuț-Florin POPA

Redactor-șef: Mircea-Dan BOB-BOCȘAN

Fondator: Marian NICOLAE

Secretar general de redacție: Irina PĂTRAȘCU

Consiliul științific:

Președinte: Marian Nicolae

Pascal Ancel

– profesor, Université du Luxembourg

Flavius-Antoniou Baias

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Șerban Beligrădeanu

– doctor în drept, fost redactor-șef, Revista Dreptul

Corneliu Birsan

– profesor emerit, Facultatea de Drept, Universitatea din București, judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Sevastian Cercel

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova

Dan Chirică

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Viorel Mihai Ciobanu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Ion Deleanu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Pascale Deumier

– profesor, Université Lyon 3 Jean Moulin

Michel Grimaldi

– profesor, Université Paris II – „Panthéon Assas”

Vladimir Hanga

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Călina Juguastru

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Ioan Leș

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Denis Mazeaud

– profesor, Université Paris II – „Panthéon Assas”

Lucian Mihai

– profesor emerit, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Jean Pineau

– profesor, Université din Montréal, Québec

Liviu Pop

– profesor emerit dr. h.c., Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Valeriu Stoica

– profesor emerit, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Brândușa Ștefănescu

– profesor emerit, Academia de Studii Economice, judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție

Ovidiu Ungureanu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Paul Vasilescu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Colegiul de redacție:

Lucian Bercea

Profesor – Facultatea de Drept, Universitatea de Vest, Timișoara (drept comercial; drept bancar; dreptul creditului)

Radu Bogdan Bobei

Conferențiar – Facultatea de Drept, Universitatea din București (dreptul comerțului internațional)

Luminița Dima

Profesor – Facultatea de Drept, Universitatea din București (dreptul muncii; drept european al muncii)

Răzvan Dincă

Profesor – Facultatea de Drept, Universitatea din București (dreptul proprietății intelectuale; contracte speciale)

George-Alexandru Ilie

Conferențiar – Facultatea de Drept, Universitatea din București (persoana fizică; obligații; teoria generală a dreptului)

Cristina Nicolescu

Conferențiar – Facultatea de Drept, Universitatea din București (dreptul familiei și regimuri matrimoniale)

Ionuț-Florin Popa

Profesor – Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca (obligații; contracte europene și internaționale)

Dan Andrei Popescu

Profesor – Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca (drept internațional privat)

Radu-Romeo Popescu

Profesor – Facultatea de Drept, Universitatea din București (succesiuni și liberalități)

Radu Rizoiu

Profesor – Facultatea de Drept, Universitatea din București (persoana juridică; garanții reale și personale)

Sebastian Spinei

Conferențiar – Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu (drept procesual civil)

Laura Toma-Dăuceanu

Lector – Facultatea de Drept, Universitatea din București (drepturi reale)

Prima verba

„Mors nobis omnibus arridet; homo non potest quin contra arrideat!”
„Moartea ne zâmbește tuturor; tot ceea ce putem face este să-i zâmbim înapoi”
(Marcus Aurelius)

§1. Praecambula fidei et iuris

Cum spuneam cu un alt prilej¹, când vorbim despre dreptul succesiunilor, prima imagine care ni se cristalizează este aceea a ceva foarte vechi și, mai ales, ceva foarte conservator. În plus, ceva ce ne amintește mereu de moarte și consecințele ei. Este, cu siguranță, nu numai partea cea mai conservatoare a dreptului civil, dar și una dintre părțile care reflectă și integrează cel mai profund tradițiile și obiceiurile țării al cărei sistem juridic îl deservește, chiar caracterul și „felul de a fi” al națiunii căreia aparține. Poate și pentru că el este cel care reflectă cel mai profund familia. El ne spune *cum trebuie să fie* familia. Chiar dacă în primul plan apare defunctul (autorul moștenirii), cei cărora se adresează, de fapt, dreptul succesoral sunt, ca regulă, urmașii acestuia, familia sa. Și poate că nu există un moment mai edificator pentru a arăta cum este (cum se prezintă) familia celui plecat decât acesta, al deschiderii succesiunii. Acum este nu numai momentul regretului și al durerii, ci și cel al compasiunii și al solidarității familiale. Acum se poate vedea cu adevărat felul în care defunctul și-a trăit viața, felul și intensitatea legăturilor care unesc pe toți cei ce compun familia sa. Momentul în care el devine incident este unul aparte, unul sacru², unul care marchează un sfârșit, dar și un nou început, nu doar pentru

¹ D.A. Popescu, *Ghid de drept internațional privat în materia succesiunilor*, 2014, p. 5.

² Moartea este, pe de altă parte, singura dovadă a seriozității noastre, ne-o spune *Camus*. Într-adevăr, doar prin moarte se produce disocierea între ceea ce suntem (sau am fost) și imaginea, atitudinea sau scrierea noastră. Doar prin trecerea pragului timpului reușim să provocăm istoria, punând-o să valorizeze ceea ce am făcut, ceea ce am scris, ceea ce reprezentăm, de fapt, ca imagine în ochii semenilor noștri, din prezent și din viitor (de acum și de acum încolo). Această disociere a omului de opera sa este una indispensabilă, obligatorie. Din acest moment, noi nu ne mai aparținem și nici opera sau scrierea noastră; ea devine de sine stătătoare, autonomă de creatorul ei, trebuind să înfrunte propriile ei încercări. Este ceea ce se poate numi examenul posterității, al timpului. Și putem vedea multe – prea multe – scrieri care se pierd, care devin perisabile chiar la puțin timp după această „trecere” a autorului lor. În schimb, puține – foarte puține – opere reușesc să străbată timpul, devenind repere ale gândirii și creației în diferite domenii ale cunoașterii. Sunt operele „celor aleși”, celor care, prin trudă, intuiție și revelație divină, au reușit să străpungă timpul și să se impună ca valori și repere. Sunt operele celor privilegiați, care au conștientizat misiunea lor pe Pământ, care au prefigurat și simțit viitorul, trăind și scriind în prezent, care, într-un anume sens, au trăit în prezent și în viitor în același timp. Sau, mai corect, ale celor pentru care timpul – ca atribut al „spațiului gravitațional” – nu mai există, ci există un singur prezent continuu, etern, acel prezent pe care foarte puțini reușesc să-l experimenteze: prezentul transcendențial, prezentul care există în sine și din care coboară spiritul transcendențial pentru a împărtași celor ce trăiesc în prezent („prezentul terestru”), adică prezentul care „arde”, care „consumă” – prezentul prin care se manifestă transcendența în lumea imanentă. Iată deci marele secret: să fii nevoit să trăiești în timp, dar să locuiești în afara lui, privind mereu spre cer; să trăiești în timp și să crezi peste timp, să scrii în timp pentru cei ce vor veni în (sau peste) timp. Să scrii din viitor celor ce-și „ispășesc” prezentul.

autorul moștenirii, ci și, în egală măsură, pentru cei (încă) rămași *in hac lacrimarum valle*, în această lume „a ceții, a umbrelor și a întunericului” (*Sf. Tereza de Lisieux*).

Dreptul succesoral nu se rezumă, așadar, doar la o sumă de reguli tehnice, „contabile”, destinate distribuirii unui patrimoniu care riscă să rămână fără stăpân, ci principiile sale, menite să stabilească regulile devoluțiunii, transmisiunii și împărțelii moștenirii, vin să legitimeze posteritatea celui plecat. El este (sau, cel puțin, ar trebui să fie) preocupat de menținerea și întărirea armoniei acestei posterități, fixând ceea ce ar trebui să însemne rezonabilitate și etică în familie. Este, așadar, strâns legat de ideea de echitate și moralitate. Acestea se raportează însă atât la persoana autorului moștenirii, cât și, în egală măsură, la cei ce alcătuiesc familia acestuia. În plus, atât echitatea, cât și moralitatea unei atitudini sunt noțiuni care evoluează în timp, neputând fi dissociate de spiritul epocii în care se deschide succesiunea.

Autorii celebrului tratat englez dedicat testamentelor, *Theobald on wills* (ediția a 17-a, apărută la prestigioasa editură britanică *Sweet & Maxwell*, 2010 – prima ediție a tratatului apărând în anul 1876), pornind de la vechea tradiție care s-a conturat în acest domeniu, dar evocând, în egală măsură, și nevoia de nou, deschid prefața acestui tratat cu următoarea comparație plastică:

„Dreptul testamentelor (al succesiunilor în general – a.n.) se prezintă mai degrabă ca una dintre acele case de țară care, în decursul timpului, a fost modificată și extinsă. Pe ruinele unei mănăstiri a fost construit, probabil, un conac în stilul arhitectural Tudor. Apoi, în secolul al XVIII-lea, a fost construită o nouă aripă în stilul palladian. Sau poate că noua aripă nu a fost construită înainte de domnia reginei Victoria, iar stilul arhitectural nu era cel palladian, ci stilul gotic renașcentist.

Cu toate acestea, analogia dispare în prezent. Mărimea și structura casei nu s-au schimbat decât în mică măsură, dacă nu deloc, pe parcursul secolului al XX-lea. Dimpotrivă, dacă casa ar fi urmat exemplul dreptului testamentelor, ar fi suferit modificări masive, atât în interior, cât și în exterior. Cămăruțele pitorești și scările șerpuite ar fi fost eliminate. Multe camere ar fi fost redecorate în noul stil. Cunoștințele moderne ar fi îmbunătățit experiența traiului în casă și, nu în ultimul rând, prin deschiderea de noi ferestre pentru mai multă lumină. Corpuri complete noi ar fi fost, înainte de toate, adăugate, atașate, dar într-o oarecare măsură separate de vechea casă. Una ar fi devenit clădirea destinată uzului familial, iar cealaltă ar fi fost alocată folosinței și îndatoririlor cotidiene. Aceste noi corpuri de clădire ar fi fost folosite la fel de intens ca oricare dintre părțile vechi ale casei și chiar mai des decât multe dintre acestea”.

Așadar, se poate vorbi totuși despre o consistentă evoluție în materie testamentară în dreptul englez, care, fără a abandona tradiția, a încercat s-o adapteze și chiar să o îmbogățească, prin reguli noi, atașate spiritului lumii de azi, caracterizată prin varietate și mobilitate.

Dreptul succesiunilor³ nu poate fi privit „separat”, dislocat de realitățile lumii în care trăim, desprins de evoluția din celelalte ramuri ale dreptului, mai ales de instituția familiei, pe care în bună parte o deservește și de care este atât de strâns legată. Asistăm, pe de o parte, la o tendință de „contractualizare” a instituției căsătoriei (la o mai mare

³ D.A. Popescu, *Dreptul european al moștenirilor sau cum să traversezi râul simțind pietrele. Dreptul succesoral între trauma tradiției și perspectiva modernității. Principiile Regulamentului european al succesiunilor*, în RRDP nr. 1/2014, p. 127 et seq.

libertate de desfacere a acesteia, urmând o procedură, în general, simplă, rapidă și facilă, consfințind așa-numitul *drept la divorț*), iar, pe de altă parte, la o puternică influență din partea codificărilor străine legată de o mai mare libertate de a dispune prin acte *mortis causa*, înlesnind astfel planificarea succesorală (*succession planning*). Natura însăși a moștenirii pare să se fi schimbat în timp. Dacă vreme îndelungată „lăsământul” succesoral exprima, în general, rodul muncii mai multor generații (având un caracter liniar), incluzând și bunurile sau valorile pe care *de cuius*, la rândul său, le-a cules de la antecesorii săi, astăzi, în schimb, succesiunea prezintă, preponderent, un caracter achizit, autorul succesiunii fiind cel care a agonisit ceea ce constituie obiect al acestei transmisiuni. De aici nevoia unei libertăți mai mari de a dispune prin acte *mortis causa*. Iar această libertate se materializează, în planul dreptului internațional privat, prin autonomia de voință recunoscută în acest domeniu, constând în dreptul testatorului de a alege legea aplicabilă moștenirii sale. Deși, așa cum vom vedea, nu este o vorba despre un drept discreționar, despre o libertate fără margini, ci, mai degrabă, despre o autonomie de voință limitată, încadrată; totuși, trebuie remarcat acest element de noutate într-un domeniu precum cel al moștenirilor, care, în multe state membre, era *de plano* exclus.

Dreptul succesiunilor trebuie deci să reprezinte o îmbinare echilibrată între tradiție și inovație, o alcătuire armonioasă de vechi și nou, o împletire între tot ceea ce trebuie menținut și nu este perisabil, între ceea ce reprezintă *semper*, adică „focul tradiției”, pe de o parte, și ceea ce exprimă preocupările și tendințele ce definesc modernitatea, reflectată în stadiul actual de evoluție a societății, acel *novum* care să permită trăirea contemporană a vechiului, pe de altă parte. „*Semper*” și „*novum*” devin astfel parte integrantă și inseparabilă a modernității prezentului, „*semper*” legitimându-l pe „*novum*”, iar acesta din urmă, menținându-l în actualitate pe primul, îl conciliază cu modernitatea și îi redă astfel speranța de viață. Eternitatea lui „*semper*” nu poate fi concepută fără aportul și contribuția lui „*novum*” (lui fiecare „*novum*” din fiecare prezent ce se succede pe axa timpului terestru). Astfel, creația dreptului nu poate fi considerată niciodată o operă încheiată, o operă definitivă, dreptul formându-se continuu, devenind odată cu lumea pe care o codifică, dar al cărei produs, în același timp, este. Obiectul legiferării devine, într-un anume sens, și subiectul acesteia. Cu trecerea timpului, substanța vechii creații trebuie pusă în acord cu specificitățile și principiile de viață ale noii lumi, iar acest proces este unul de modificare și adaptare creatoare, fiind, în același timp, și unul de creație. În felul acesta, creatorul de azi, respirând prezentul, se întoarce spre „trecutul facerii”, încercând să deslușească rațiunea și spiritul vechii codificări care a ajuns la poarta prezentului, punându-l în acord cu utilitatea modernității lui. Cei doi (creatorul de atunci și cel de azi) interacționează în acest proces de adaptare și reconfigurare, devenind, într-un anume sens (cel al spiritualității valorilor și al tehnicilor conceptuale), contemporani, parteneri de dialog... Până la un punct au și un interes comun: ambii doresc să se legitimizeze, ambii doresc să supraviețuiască prezentului de azi! O parte din spiritul și tehnica vechii codificări este preluată și incorporată în cea nouă; în același timp, noua creație devine o parte a celei vechi („a tradiționalului”), pe al cărei trunchi a fost altoită.

Acest proces de creație nu dizolvă însă individualitatea creatorilor succesivi, fiecare rămânând răspunzător, în fața istoriei, pentru opera și contribuția lui. Cu alte cuvinte, o codificare inițială strălucită nu presupune automat și o actualizare sau adaptare strălucită în timp, după cum idei sau reguli care nu au făcut inițial carieră își pot găsi ulterior consacrarea.